

Kántor Lajos

Helyzetek és fényjelek

Poszler György 75. születésnapjára

Irodalomtörténeti és esztétikai tanulmányainak, esszéinek, kritikai írásainak számbavétele – akár félre is téve a félretehetetlent, tanári munkásságát – akkora feladat, hogy erre csak a vele versenyképesen felkészült pályatárs vállalkozhatna. Erre én természetesen nem tartom magam alkalmasnak, noha a helyzet(ek) fura alakulása folytán az Irodalomtörténeti Füzetek sorozatában szinte találkoztunk: az övé az 51. számú (*Szerb Antal pályakezdése*), 1965-ből, az enyém az 53., egy évvel későbbre keltezve kiadóilag (*Százéves harc „Az ember tragédiájá”-ért*). Egy jóval korábbi találkozásra a kolozsvári Farkas utca adhatott volna lehetőséget, minthogy ő a piaristáknál (a nyugati végen) kezdte tanulmányait, én a református templom közelében, a keleti sarokhoz tartozó kollégiumból, illetve annak elemijéből indultam; ám a hat esztendőnyi különbség s a Poszler család Budapestre költözése eleve megghiúsította, hogy gyermek- vagy ifjúkorunkban össetalálkozzunk. Ma már szinte érthetetlen számomra, hogy először valamikor a kilencvenes évek közepén láttuk egymást – igaz, Kolozsvár főterén. Azóta – örömmömrre, okulásomra – meglehetősen gyakran, különböző helyszíneken. Az időben (historiai és irodalomtörténeti időben), témagazdagságban kiterjedt poszleri életmű 2006-os olvasata helyett így arra teszek kísérletet, hogy a váltakozó helyzetekhez kapcsolódva idézzek fel Poszler-írásokat és közös jelenéseket – korántsem mellékesen pedig fényjeleket, általa (általuk, esszéi-tanulmányai által) kibocsátott fényjeleket.

1995-ben megjelent esszékötetének címét Poszler György így magyarázza: „Azt hiszem, valóban fényjelek. Nem én küldöm őket. Ahhoz – gondolom – nincs erőm. De én veszem őket. Ahhoz – talán – van érzékenységem.” E bevezető mondatokkal részben vitatkozom, részben egyetértek. Mert a most ünnepelt esszéírónak, fontos tanulmányok szerzőjének – és bizonyára a tanár úrnak (akit csak hírből ismerek) – igenis van ereje fényjeleket küldeni; másrészt viszont a (kettős) fényjelek kibocsátásához valóban szükség van egy jó olvasóra, befogadói érzékenységre. S még egy vitatkozva egyetértő utalás, szintén a *Fényjelek* előszavából: Poszler György szerény büszkeséggel állapítja meg magáról: „Úgy vélem – némiképpen – anakronisztikus jelenség lehetek.” Ehhez kétféle magyarázatot fűz: az egyik, hogy számára az irodalom ma is létkérdés; a másik a naprakész szakmai iskolákra vonatkozik, amelyekben tűrhetően tájékozottnak mondja magát, ám nem eléggé hisz bennük. Vagyis járja a maga – irodalomolvasó-értelmező, fényjeleket kibocsátó – útját, ahogy ezt Szerb Antaltól tanulta. (És hogy ezzel milyen sokakat, milyen különböző felfogású-ízlésű-iskolájú embereket győz meg, arról a 70. születésnapjára összeállt tisztelgő gyűjtemény, a *Dombormű* tanúskodik, 37 esztéta, filozófus, irodalomtörténész, prózaíró, kritikus írásával.)

Mielőtt a helyzetekre – helyzeteinkre – térnék, néhány, az életmű egészére érvényesnek vélt megjegyzés. Mindenekelőtt: Szerb Antal kezének el nem engedése. Nem csupán akkor, amikor róla ír könyvet (monográfiát). Jellemző, hogy Goethéről szólva is így indít: „Csak Szerb Antallal kezdhetem”. A másik kísérő mester pedig Babits. Tőle (is) tanulta, vele vallja az európai magyarságot. De árulkodó jel, ahogy Babits Mihály életét-életművét összefoglalva, „belopja” Erdélyt – az európai magyarság gyökereit keresve. A Dunántúl mellé helyezi életpályájának ezt az epizódját. („Ahol született, amit nagyon szeretett. A pannon hagyomány az antik, lekerekített harmóniához fűződő szálakkal. Meg azt hiszem, Erdély is lényeges. Ahol tanított, amit nem nagyon szeretett. A transzszilván hagyomány a középkori, zaklatott diszharmóniákhoz fűződő szálakkal. A kettőből együtt szűrte le az alkotó létét meghatározó alaptételét. A magyar irodalom az európai irodalom szerves része. De jól megkülönböztethető egyéni szólam a nagy zenekarban.”)

És amiben különbözik Poszler tanár úr a mesterétől, Babbitól: szélesre tárja – kritikai értékelésben – a kaput, hiszen a „tananyagba” egyaránt be kell férnie Horváth Jánosnak és Lukács Györgynek. (Ebben én, sajnos, nehezen tudom követni.) Az irodalomtörténeti rendszeralkotó mellett a filozófusnak, a filozófusoknak, különböző színek reprezentánsainak. De nem az egyensúly, a kiegyenlítés érdekében, hanem a kíváncsiság (?) okán, vagy talán inkább azért, hogy szilárdabb legyen a saját építmény. Véleményét persze nem hallgatja el – kényes, már-már aktuálpolitikai vonatkozású jelenségekhez is hozzászól. Hogy mennyire nem szelárnnyékban teszi ezt, arra egyetlen példát idézek: az 1943-as és az 1993-as szárszói találkozónak a szembesítését (*Nemzeti sorskérdések – nemzeti létfeltételek*).

És akkor most közelebről, azokról a helyzetekről, találkozásokról, amelyeknek írásos lenyomatát próbálok újraolvasni, fölfejtetni. Négy Poszler-kötetet emelek le a könyvszekrényből: *Duna-völgyi reálfantasztikum* (1998), *Kié ez a történelem?* (2003), *Az angyal és a kard* (2003), *A „másik” város* (2005). Többszörös személyes érintettséget nem tagadhatom – a *Kié ez a történelem?* például az én Szabédi-könyvemről írott kritikától kapta a címét, *A „másik” város* pedig (Budapest mellett) Kolozsvárra utal, itt adtuk ki, a Korunk Baráti Társaság – Komp-Press „Ariadné” sorozatában. És mindjárt melléjük kell tennem másik négy könyvünket, melyeknek Poszler György társszerzője: a kolozsvári Szabédi Napokon 1996-ban tartott előadása (*Magyar irodalom – világirodalom*) a Szabédi napjaiba került be (1998), a *Kulcsok Kolozsvárhoz* (2000) egyik legszebb esszéjének, a *Házsongárdi bolyongás*-nak szintén ő a szerzője; természetesen nem hiányozhatott a huszadik század legszebb magyar verseire rákérdező ankétból és következképpen *A teremtmények arca* (2002) reprezentatív kötetéből, és meghívott szereplője volt a *Korunk* alapításának 75. évfordulóján Budapesten rendezett tudományos konferenciának, ahol az 1942-es kolozsvári művészeti hetekről beszélt, így az *Eufóriahullámon túl – illúzióvesztésen innen* szerves része a 2003-ban kiadott gyűjteményünknek (*Erdélyről Európában mítosztalanul*). „Hivatalos” helyzeteinkhez hozzá kellene még adnom kalotaszentkirályi kirándulásunkat, az Ady Napok egyikén, az akadémiai szembesülést a Rooseveltté tért épületben, az öt éven át ismétlődő zsűrizést a Magyar Irodalmi Díj érdekében és a Cs. Szabó-centenáriumú jelenését, ismét Kolozsvárt, a nemrég alakult Kolozsvár Társaság ünnepi estjén, az Erdélyi Múzeum-Egyesület székházában. Tulajdonképpen valamennyi találkozásunk „a föl nem adható város”, közös szülővárosunk jegyében és az irodalom tiszteletében történt – vagyis mindezt elmondani, elemezni: hosszú és mély vallomást igényelne; életrajzi-önéletrajzi emlékeztetést vagy rengeteg lábujjzettel ellátott tanulmányt.

Itt egyikre sem vállalkozom – mindössze a „*Nevelődési regény*” – „*dalban elbeszélve*” című Poszler-írásra fogok utalni, az említett vers-ankétunk keretében történt „szavazására”, az opciók indoklására. „Naiv olvasó vagyok – írja akadémikus barátunk. – Naivitásomba bele is születtem. Naivitásomat tovább is képeztem.” Újra tanúságát adja,

hogyan folytat párbeszédet a művekkel. Szereti, ha megszólítják, ha ők (is) válaszolnak élete gondjaira. Az ő tízes verslistája az életút, a gondolkodásmód magyarázója, tükre. Babits természetesen főszereplő – három versével (*Zsoltár férőhangra, Egy filozófus halálára, Mint különös hírmondó...*); Nemes Nagy Ágnes kétszeresen van jelen (*Ész, Istenről*); és Ady (*Az eltévedt lovas*), Illyés Gyula (*Haza a magasban*), Füst Milán (*Öregség*), Kosztolányi (*Hajnali részegség*), Dsida (*Hálóing nélkül*). Ide másolom a két első Babits-vers indoklását: „Nekem a *Zsoltár férőhangra* és az *Egy filozófus halálára* párvers. Bennük diákkorom hitei-reményei, férfikorom hitvesztései-bukásai. Hitek-remények a személyiség mindenható szabadságában. A személyiség mint önmaga végső célja és a történelem végső értelme. A teremtés ultima ratiója. Nevelődése képeskönyvvé avatva a kozmoszt, felnövekedése katekizmusává a históriát. Bölcséleti vallomás a világegyetemben öntudatlanul is megszerzett hatalomról, gyakorolt mindenhatóságról.” *Az eltévedt lovast* és a *Haza a magasbant* ugyancsak párversként olvassa Poszler György, érzelmi kötöttségeinek bizonytalanságait-kételeyeit, biztonságait-meggyőződéseit látja bennük. A bizonytalanságokat-kételeyeket a földi haza megvalósulásában. („Mert nem tagadom: szüntelen hallom »vak ügését« az »eltévedt hajdani lovasnak«. Az elmúlt század nagy magyar metaforája.”)

Végül: önálló tanulmány tárgya lehetne, hogyan építi Poszler a gondolati íveket, milyen szilárd stilisztikai építmény lesz az eredmény – vagy talán fordítva: (rész)ismétléseivel, sztereotípnak látszó mondatszerkezeteiben hogyan épül, teljesedik ki a gondolat. A bizonyosság és kételeyek dialektikájában. Háromnegyed évszázados hűtlen-hűségben.